SPIS TREŚCI

Słowo wstępne 13
Foreword 15

CZĘŚĆ I: KONCEPCJE TEORETYCZNE

1. Problem przejścia od gospodarki rynkowej. Geneza, wymiary, charakter, rozwiązania 21
WIESŁAW J. OTTA

1.1. Geneza problemu przejścia 22
1.2. Wymiary problemu przejścia 25
1.3. Problem poznawczy i praktyczny 29
1.4. Ku pozytywnej teorii prze jścia 31
1.5. Ku normatywnej teorii przejścia 36
1.6. Kształtowanie polityki przejścia 41
1.7. Kształtowanie strategii przystosowawczych 46
1.8. Problem transferu 48
Bibliografia 51
Summary 55

2. Dziedzictwo gospodarki socjalistycznej 59
WIESŁAW J. OTTA, WOJCIECH PIOTR

2.1. Dynamika regulacji 59
2.2. Kształtowanie się układów instytucjonalnych 67
2.3. Osobliwości struktur gospodarczych 71
Bibliografia 76
Summary 77

3. Ekonomia głównego nurtu a problem przejścia 79
MAREK CIESIELSKI

3.1. Zagadnienie równowagi w ekonomii głównego nurtu 81
3.2. Teorie równowagi ogólnej i cząstkowej 86
3.3. Modele nierównowagi 91
Bibliografia 96
Summary 97

4. Nowa ekonomia instytucjonalna a problem przejścia 100
MAREK RATAJCZAK

4.1. Nowa ekonomia instytucjonalna a ekonomia głównego nurtu . . 101
4.2. Nowa ekonomia instytucjonalna a instytucjonalizm i neo-instytucjonalizm 102
4.3. Korzenie nowej ekonomii instytucjonalnej 104
4.4. Nowa ekonomia instytucjonalna – główne idee 109
4.5. Przydatność nowej ekonomii instytucjonalnej dla budowy pozytywnej i normatywnej teorii przejścia 115
Bibliografia 116
Summary 117

5. Teoria zarządzania strategicznego a problem przejścia 120
WIESŁAW J. OTTA

5.1. Teorie sytuacyjne 121
5.2. Teorie procesu strategicznego 124
5.3. Teorie strategii konkurencyjnej 129
5.4. Zachowanie się przedsiębiorstwa – schemat analityczny 130
5.5. Wzorzec zarządzania strategicznego 136
Bibliografia 139
Summary 140

6. Doktrynalne podstawy polityki przejścia 143
MARIAN GORYNIA

6.1. Doktryna monetaryzmu 144
6.2. Doktryna ekonomii podaży 148
6.3. Doktryna interwencjonizmu 151
6.4. Doktryny wspierania rynku 154
6.5. Doktryny wspierania rozwoju 159
6.6. Doktryny selektywnego rozwoju 164
Bibliografia 167
Summary 169

7. Wzorzec rynkowego zachowania przedsiębiorstwa 171
TOMASZ GRABOWSKI

7.1. Źródła inspiracji teoretycznej 171
7.2. Ogólna postać wzorca 173
7.3. Cele strategiczne 175
7.4. Organizacja działań 176
7.5. Działania operacyjne 177
7.6. Potencjał konkurencyjny 178
7.7. Produkt 179
7.8. Pozycja konkurencyjna 180
7.9. Zakończenie 181
Bibliografia 182
Summary 182

8. Zwrot strategiczny i programy naprawcze przedsiębiorstw 184
KATARZYNA OTTA

8.1. Ewolucja i punkty zwrotu strategicznego 185
8.2. Katastrofy i punkty zwrotu strategicznego 190
8.3. Zmiana ustroju gospodarczego i zwrot strategiczny 193
8.4. Kształtowanie programów naprawczych 195
8.5. Podsumowanie 197
Bibliografia 198
Summary 199

CZĘŚĆ II. POLITYKA I STRATEGIA PRZEJŚCIA

9. Koncepcja programu badawczego „Zachowanie się przedsiębiorstw poznańskich w okresie przejścia do gospodarki rynkowej" 203
WIESŁAW J. OTTA

9.1. Założenia i hipotezy badawcze 203
9.2. Metoda badawcza 208
9.3. Charakterystyka próby 210
Bibliografia 213
Summary 213

10. Opinie i oczekiwania kierownictw przedsiębiorstw odnośnie do polityki gospodarczej 215
WIESŁAW J. OTTA

10.1. Charakterystyka próby 215

10.2. Uzyskane wyniki 217
10.3. Komentarz 225
Summary 257

11. Struktura władzy w przedsiębiorstwach 259
WIESŁAW J. OTTA

11.1. Opis próby i charakterystyka kwestionariusza 259
11.2. Cel badania i hipotezy badawcze 261
11.3. Uzyskane wyniki 263
11.4. Komentarz 265
Summary 276

12. Sytuacja finansowa przedsiębiorstw 277
MARIAN GORYNIA

Summary 288

13. Strategia przystosowawcza przedsiębiorstw 289
WIESŁAW J. OTTA, MARIAN GORYNIA

13.1. „Przeciętna" strategia przystosowawcza 289
13.2. Typy stanu wyjściowego i strategii a sukces przystosowawczy . 294
13.3. Wyznaczniki sukcesu przystosowawczego 297
13.4. Komentarz 300
Summary 310

14. Polska polityka przejścia 313
MARIAN GORYNIA

14.1. Stabilizacja, transformacja i restrukturyzacja w polskiej polityce przejścia 315
14.2. Rezultaty polskiej polityki przejścia 327
Bibliografia 332
Summary 333

CONTENTS

Foreword 15

PART I: THEORETICAL CONCEPTS

1. The transition problem. Its genesis, dimensions, nature and solutions . 21
WIESŁAW J. OTTA

1.1. The genesis of the transition problem 22
1.2. Dimensions of the transition problem 25
1.3. Theoretical and practical problem 29
1.4. Towards a positive theory of the transition 31
1.5. Towards a normative theory of the transition 36
1.6. Formulating a transition policy 41
1.7. Formulating adjustment strategies 46
1.8. The problem of know-how transfer 48
Summary 55

2. The heritage of the socialist economy 59
WIESŁAW J. OTTA, WOJCIECH PIOTR

2.1. The dynamics of regulation 59
2.2. The evolution of the institutional system 67
2.3. Specific properties of the economic structures 71
Summary 77

3. Main-stream economics and the transition problem 79
MAREK CIESIELSKI

3.1. The problem of equilibrium in main-stream economics 81
3.2. General and partial equilibrium theories 86

3.3. Non-equilibrium models 91
Summary 97

4. The new institutional economics and the transition problem 100
MAREK RATAJCZAK

4.1. New institutional economics and main-stream economics . . . 101
4.2. New institutional economics and institutionalism and neo-institutionalism 102
4.3. The roots of new institutional economics 104
4.4. The main ideas of new institutional economics 109
4.5. The applicability of new institutional economics in building positive and normative theory of the transition 115
Summary 117

5. Strategic management theories and the transition problem 120
WIESŁAW J. OTTA

5.1. Contingency theories 121
5.2. Strategic process theories 124
5.3. Competitive strategy theories 129
5.4. Behavior of the firm – an analytical framework 130
5.5. A normative model of strategic management 136
Summary 140

6. Doctrinal bases of transition policy 143
MARIAN GORYNIA

6.1. Monetarist doctrine 144
6.2. Supply-side economics doctrine 148
6.3. Intervention doctrine 151
6.4. Market support doctrines 154
6.5. Development support doctrines 159
6.6. Selective development doctrines 164
Summary 169

7. A normative model of the market behavior of the firm 171
TOMASZ GRABOWSKI

7.1. Sources of theoretical inspiration 171
7.2. General models 173
7.3. Strategic goals 175

7.4. Organization of activities 176
7.5. Operational activities 177
7.6. Competitive potential 178
7.7. The product 179
7.8. Competitive position 180
7.9. Condusions 181
Summary 182

8. Strategic turnaround and corporate recovery programs 184
KATARZYNA J. OTTA

8.1. Evolution and strategic turnaround 185
8.2. Catastrophes and strategic turnaround 190
8.3. Economic system conversions and the strategic turnaround . . . 193
8.4. Formulation of recovery programs 195
8.5. Conclusions 197
Summary 199

PART II: POLICY AND STRATEGY OF THE TRANSITION

9. "Behavior of Poznań enterprises during the transition to the market economy" – the research program 203
WIESŁAW J. OTTA

9.1. Assumptions and reserch hypotheses 203
9.2. Methodology 208
9.3. Characteristics of the survey sample 210
Summary 213

10. Managers opinions and expections concerning the economic policy . 215
WIESŁAW J. OTTA

10.1. Characteristic of the sample 215
10.2. The results 217
10.3. Discussion 225
Summary 257

11. Power Structures in enterprises 259
WIESŁAW J. OTTA

11.1. Characteristics of the sample and description of the guestionnaire . 259
11.2. The research goal and the hypotheses 261

11.3. The results 263
11.4. Discussion 265
Summary 276

12. The financial situation of enterprises 277
MARIAN GORYNIA
Summary 288

13. The adjustment strategy of the enterprises 289
WIESŁAW J. OTTA

13.1. The "average" strategy of the enterprises 289
13.2. Types of initial states and of adjustment strategies 294
13.3. Adjustment success factors 297
Summary 310

14. Polish transition policy 315
MARIAN GORYNIA

14.1. Stabilization transformation and restructuring in the Polish transition policy 327
14.2. Results of the Polish transition policy 332
Summary 333

SŁOWO WSTĘPNE

Wiesław J. Otta

Książka *Droga do rynku. Aspekty mikroekonomiczne* przedstawia wyniki badań polskiej grupy w ramach projektu ACE "Economic Adjustment Policy at the Sectoral and Subnational Level. A Comparative Study of Poland, Eastern Germany, Portugal and Britain". Celem badań jest wniesienie wkładu do rozwoju pozytywnej i normatywnej teorii przejścia od socjalistycznej gospodarki administrowanej do kapitalistycznej gospodarki wolnorynkowej. Można wyróżnić dwa nurty realizowanych badań – koncepcyjny i empiryczny. Punktem wyjścia pierwszego nurtu było określenie problemu przejścia – wskazanie na jego genezę, ukazanie jego poznawczego (teoretycznego) i praktycznego charakteru oraz jego wymiarów. Zarysowano też kierunki rozwiązania problemu przejścia – rozwój pozytywnej i normatywnej teorii przejścia oraz doskonalenie polityki przejścia i strategii przystosowawczych przedsiębiorstw.

„Głębokość" i „intensywność" problemu przejścia są warunkowane, w dużej mierze, przez dziedzictwo gospodarki socjalistycznej. Gospodarka ta miała inną dynamikę i mechanizmy regulacji niż gospodarka rynkowa. Inne były też jej instytucje i struktury gospodarcze.

Inspiracji teoretycznej w budowie teorii przejścia można poszukiwać w istniejących pozytywnych i normatywnych teoriach ekonomicznych. Szczególną uwagę zwrócono na:

– ekonomię głównego nurtu,
– nową ekonomię instytucjonalną,
– teorie zarządzania strategicznego.

Jakkolwiek koncepcje te nie stanowią jednego, zwartego systemu wiedzy, pewne ich cechy, jak podzielanie ideałów liberalizmu i nadawanie rynkowi roli podstawowego mechanizmu regulacji oraz konwergencja w warstwie metodologicznej i terminologicznej, pozwala mieć nadzieję na zbudowanie eklektycznej teorii przejścia.

Wykonane przez grupę badawczą kroki w kierunku budowy pozytywnej teorii przejścia to:

– „macierz przejścia", pozwalająca zidentyfikować wymiary problemu przejścia oraz wskazać możliwości i luki poszczególnych teorii w wyjaśnianiu tego problemu,

– analityczny schemat zachowania się przedsiębiorstwa, mogący stanowić punkt wyjścia dla budowy mikroteorii przejścia.

W zakresie teorii normatywnej podjęto próby:

– odtworzenia założeń „niekonwencjonalnych" doktryn ekonomicznych, których zalecenia mogą być przydatne dla budowy normatywnej teorii przejścia – np. doktryn wspierania rynku i wspierania rozwoju,

– skonstruowania wzorca (modelu normatywnego) zarządzania strategicznego,

– zbudowania wzorca rynkowego (konkurencyjnego) zachowania się przedsiębiorstwa,

– wykorzystania badań nad programami naprawczymi przedsiębiorstw dla formułowania zaleceń praktycznych dla przedsiębiorstw postsocjalistycznych.

W ramach nurtu empirycznego przeprowadzono dwa rodzaje badań:

– badanie ankietowe dużych i średnich przedsiębiorstw poznańskich,

– badanie polskiej polityki przejścia w oparciu o dane publikowane.

W badaniach ankietowych chodziło o:

– zidentyfikowanie cech stanu wyjściowego przedsiębiorstw do reformy rynkowej,

– zidentyfikowanie cech realizowanych przez nie strategii przystosowawczych,

– ustalenie wpływu stanu wyjściowego i realizowanej strategii na „sukces przystosowawczy".

Zbadano też opinie przedstawicieli przedsiębiorstw odnośnie do:

– pożądanej i realizowanej polityki przejścia,

– rozkładu władzy i natężenia konfliktu w przedsiębiorstwach.

„Macierz przejścia" i analityczny schemat zachowania się przedsiębiorstwa stanowiły koncepcyjną bazę przeprowadzonych badań ankietowych. Koncepcja wymiarów problemu przejścia i oparta na niej klasyfikacja polityki przejścia zostały wykorzystane w studiach nad polityką gospodarczą realizowaną w Polsce w latach 1990 - 1993.

Projekt badawczy ACE (w swym nurcie koncepcyjnym i empirycznym) jest kontynuowany. Prace idą w kierunku budowy pozytywnej i normatywnej mikroteorii przejścia. Kontynuowane są też obserwacje zachowań przystosowawczych przedsiębiorstw oraz realizowanej polityki gospodarczej.

Realizacja badań, których wyniki są prezentowane w niniejszej książce, była możliwa dzięki grantowi Wspólnoty Europejskiej (EC grant No. ERB 4012PL910356).

Poznań, lipiec 1994.

FOREWORD

Wiesław J. Otta

This book presents the research results of the Polish group within the ACE project "Economic Adjustment Policy at the Sectoral and Subnational Level. A Comparative Study of Poland, Eastern, Germany, Portugal and Britain". The research was aimed at making

a contribution to positive and normative theory of transition from an administered socialist economy to capitalist free market economy. The research can be divided into two streams – the conceptual and the empirical ones. Defining the transition problem, revealing its genesis, pointing at its cognitive (theoretical) and practical nature and identifing its dimensions was the starting point in the first stream. Then the solutions to the transition problem were outlined – namely development of the positive and normative theory of the transition and improvement of the transition policy at the macro and meso levels and adjustment strategies at the firm level.

The depth and intensity of the transition problem depend, to a great extent, on the heritage of the socialist economy which had different dynamics, regulatory mechanism, institutions and structures.

Theoretical inspirations in building a theory of economic transitions can be found in a variety of different economic theories and doctrines. The attention of the research group was concentrated on:

- main-stream economics,
- new institutional economics,
- strategic management theories.

These concepts do not form a unified and consistent body of knowledge but they allow for the construction of an eclectic theory of the transition because:

- they share liberal ideals and treat market as the basic economic regulatory mechanism,
- they show a convergency in methodology and terminology.

The research group tried to develop a positive theory of the transition by:

- the construction of a "transition matrix", which enables researchers to identify the dimensions of the transition problem and points out capabilities and gaps in the explanatory power of particular theories,
- the construction of analytical framework of the behavior of the firm that can be used as a starting point in building a micro – theory of the transition.

In the field of the normative theory analysis has concentrated on four key elements:

– the reconstruction of theassumptions of "non– conventional" economic doctrines, which recommendations can be used in building a normative theory of transition (e.g. market and development support doctrines),

– the construction of a normative model of strategic management,

– the construction of a normative model of market (competitive) behavior of the firm,

– using the results of studies on corporate recovery programs to formulate practical recommendations addressed to postsocialist enterprises.

Two kinds of research were carried out within the empirical studies:

– a questionnaire study of medium-sized and big Poznań enterprises,

– a desk research concerning economic policy during the transition period.

The main goals of the questionnaire research were as follows:

– the identification of the initial state of the enterprises at the outset of the market reform,

– the identification of the adjustment strategies realized by the enterprises,

– finding the impact of the initial state and the strategy on the "adjustment success".

Opinions of top managers concerning the desired and realized transition were collected. A questionnaire study concerning power structures and intensity of conflict in the enterprises was also carried out.

The "transition matrix" and the analytical framework of behavior of the firm formed the conceptual basis for the questionnaire research. The concept of the transition problem and the classification of transition policies were used in studying the economic policy adopted in Poland between 1990 - 1993.

The ACE research project (its conceptual and empirical streams) will be continued. The studies will be aimed at building a positive and normative micro-theory of the transition. Observations of the adjustment behaviors of enterprises and of the realized economic policy will be continued too.

The reasearch project was made feasible thanks to a grant from the European Union (No. ERB 4012PL910356).

Poznań, July 1994.

CZĘŚĆ I

KONCEPCJE TEORETYCZNE

PART I

THEORETICAL CONCEPTS